

جایگاه اجتماعی حضرت خدیجه قبل و بعد از ازدواج با پیامبر و اسلام آوردن

رقیه امینی^۱

چکیده

حضرت خدیجه به عنوان اولین همسر پیامبر کمک های بی‌بدیل در رابطه با دین اسلام انجام دادند. از جمله کمک های مالی و اقتصادی گرفته تا کمک های روحی و احساسی به پیامبر که در این جا مجال توضیح نیست ما در این مقاله تلاشمان بر این است که جایگاه اجتماعی ایشان را در دوره اعراب جاهلیت نشان دهیم بانوی بزرگ اسلام حضرت خدیجه چه مقام بالایی هم در جامعه و هم نزد مسلمانان داشته است تا در صورت مواجهه با انبوهی از شبهات به اشتباه و راه ناصواب نرویم تا به شناخت نسبی از شرایط جامعه ای که ایشان زندگی کرده و هم کار بزرگ این بانو پی ببریم. همچنین می توان از مهم ترین یافته های این مقاله را موقعیت اجتماعی برتر ایشان نسبت به سایر زنان و چگونگی استفاده از این جایگاه برای کمک به رسول خدا و دین اسلام می باشد نوع مقاله هم نیز توصیفی – تحلیلی است

واژگان کلیدی: حضرت خدیجه، جایگاه اجتماعی، قبل از دواج، بعد از دواج

مقدمه

حضرت خدیجه (س)، همسر گرامی پیامبر اسلام (ص)، به عنوان یکی از تأثیرگذارترین شخصیت های دوران صدر اسلام شناخته می شود. ایشان نه تنها از نظر مالی و اقتصادی، بلکه از نظر اجتماعی نیز نقشی بی‌بدیل در گسترش اسلام ایفا کردند. در جامعه ای که زنان را تحقیر می کردند و فرهنگ جاهلیت غالب بود، حضرت خدیجه از جایگاهی استثنایی برخوردار بود. نقش اجتماعی ایشان در شرایطی که جامعه با مشکلات شدید اجتماعی، از جمله زنده به گور کردن دختران و بی اعتنائی به حقوق زنان، روبرو بود، نشان از اهمیت و قدرت این شخصیت بزرگ دارد. مطالعه دقیق و جامع درباره جایگاه اجتماعی حضرت خدیجه (س) در آن دوران ضروری است، چرا که بسیاری از مقالات و پژوهش های انجام شده به صورت پراکنده و ناکافی به این موضوع پرداخته اند. جایگاه اجتماعی زنان، خصوصاً حضرت خدیجه، در دوره جاهلیت و پس از آن، همواره مورد غفلت قرار گرفته و مطالب منتشر شده بیشتر به نقش های اقتصادی ایشان توجه داشته اند تا جایگاه اجتماعی و شخصیتی ایشان. بنابراین، این تحقیق با توجه به کمبود منابع منظم در این حوزه، به روشن شدن ابعاد مهم تری از شخصیت و جایگاه حضرت خدیجه در میان جامعه آن دوران کمک خواهد کرد. حال با توجه به بررسی های انجام شده توجه به کمبود منابع منظم و جامع درباره جایگاه اجتماعی حضرت خدیجه (س)، این تحقیق با هدف بررسی دقیق تر و تحلیل جامع تر

طلبه سطح دو مدرسه علمیه حضرت زهرا سلام الله علیها میبد^۱

به این موضوع پرداخته است. در حالی که برخی مقالات قبلی به صورت کلی به زندگی حضرت خدیجه (س) پرداخته‌اند، نیاز به تحقیقی دقیق‌تر و منظم‌تر وجود دارد که به صورت تحلیلی جایگاه اجتماعی و نقش‌های ایشان را بررسی کند. بررسی‌هایی که تاکنون در این زمینه انجام شده، مانند مقالاتی از دکتر فاطمه پهلوان شمسی و دکتر عظامحمد رادمنش درباره "سیره اجتماعی حضرت خدیجه" و مقاله "جایگاه حضرت خدیجه در میان مردم هم عصر خود" نوشته زهرا شریفی و سمیه سپهری، بیشتر به طور کلی و بدون نظم ساختاری دقیق به موضوع پرداخته‌اند. تفاوت اصلی مقاله حاضر با مقالات پیشین در نظم‌دهی بهتر به محتوا، و توجه به ابعاد متنوع‌تر شخصیت حضرت خدیجه است. در این مقاله، به صورت تفکیکی و جامع، موضوعاتی نظیر جایگاه اجتماعی حضرت قبل و بعد از ازدواج با پیامبر، تعریف جایگاه اجتماعی در دوران جاهلیت، و القاب و شخصیت اجتماعی ایشان به تفصیل بررسی می‌شود این تحقیق تلاش دارد با پرداختن به جزئیات و دسته‌بندی منظم، نگاهی دقیق‌تر و علمی‌تر به جایگاه اجتماعی حضرت خدیجه داشته باشد تا ابعاد بیشتری از این شخصیت الهام‌بخش برای نسل‌های آینده روشن شود.

۱- تعریف جایگاه اجتماعی

جایگاه اجتماعی تعریف چندین معنای مختلف را در بر دارد. در اولین معنا، جایگاه اجتماعی شاخصی عینی از وضعیت زندگی، درآمد و سطح تحصیلات فرد است که تعیین کننده طبقه اجتماعی یک فرد در جامعه است. در معنای دوم، جایگاه اجتماعی عبارت است از ارزیابی ذهنی که فرد از جایگاه خود در سلسله مراتب اجتماعی نسبت به سایرین احساس می‌کند. می‌توان گفت همه افراد همین که نیازهای ابتدایی و آنی شان رفع شد، نیاز به نوعی حرمت اجتماعی دارند تا ارزش خود را بهتر و بیشتر کنند انگیزه به دست آوردن جایگاه اجتماعی ممکن است آدمیان را در راه خیر بیاندازد یا در راه شر.^۱

۱-۱ عوامل تعیین کننده جایگاه اجتماعی

از آن جایی که شاخص سازی برای تعیین کردن موقعیت اجتماعی بس پیچیده است. این پیچیدگی از سه منبع مایه می‌گیرد: گوناگونی معیارهای ارزیابی، تفاوت وزن هر یک از معیارها و تفاوت‌های فردی اشخاصی که ارزیابی می‌کنند^۲

به‌طور خلاصه عوامل تعیین‌کننده موقعیت و جایگاه اجتماعی را در چند عامل می‌توان بیان کرد :

۱- نیاکان یا اصل و نسب؛ این عامل موقعیتی ممتاز یا معمولی به فرد می‌بخشد و تحت تأثیر موقعیت نیاکان و اصل و نسب خانوادگی فرد از موقعیت خاص خود برخوردار می‌گردد.

۲- وضع تمکن؛ شامل اموال و دارایی‌های مادی فرد و خانواده وی.

^۱ (خانی پور & مازرلو، جایگاه اجتماعی)

^۲ (کوزر & ثلائی محسن، زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی، ص. ۴۵)

۳- مفید بودن یا کارآمد بودن عملی فرد؛ افراد برحسب آنچه انجام می‌دهند و ارج و قرب مشاغل خویش رتبه‌بندی می‌شوند.

۴- خصوصیات بیولوژیکی؛ در برخی از جوامع مردان از پایگاه بالاتری نسبت به زنان برخوردارند.

۵- سن؛ در هر یک از جوامع گروه‌های سنی خاصی از منزلت بیشتری برخوردارند. در برخی از جوامع جوانان و در برخی دیگر سالمندان^۱.

۲- چگونگی آشنا شدن حضرت خدیجه و حضرت محمد

ماجرا از مهمانی در خانه خدیجه (س) آغاز شد. روزی خدیجه (س) در خانه خود مجلسی تشکیل داده بود و از عالمان یهودی دعوت کرده بود تا برایش صحبت کنند. در اواسط جلسه جوانی خوش سیما از مقابل خانه خدیجه (س) گذشت. دانشمند یهودی از خدیجه (س) خواست که او را به مجلس دعوت کند.

پس از پایان مجلس و در هنگام خداحافظی در حالی که شعف از صورت آن عالم یهودی مشهود بود، رو به خدیجه کرد و گفت: «آن چه من در کتاب های آسمانی گذشته خوانده ام، نشان می دهد که او پیامبر آخرالزمان است. خوشا به سعادت بانویی که چنین جوانی شوهرش باشد که در این صورت به شرافت، عزت و شکوه دنیا و آخرت نائل آمده است»^۲

حضرت محمد (ص) در کاروان های تجاری خدیجه کار می کرد و او از امانتداری و کاردانی ایشان خوشش آمده بود. بانوی قریشی غرور خود را کنار گذاشت و جایگاه و شوکت دنیایی را بهخوشبختی ابدی، به آسانی فروخت. تصمیم گرفت که در نخستین مواجهه، دغدغه ازدواجش با پیامبر (ص) را مطرح کند. بنابر این حضرت خدیجه با حفظ حیا مقابل پیامبر (ص) آمد و گفت: ای عموزاده من بر اثر خویشی که میان من و تو برقرار است و عظمت و عزتی که در میان قوم خود داری و امانت و حسن خلقت که شهره همه اهل مکه است، مایلیم که با تو ازدواج کنم « خدیجه با حفظ حیا مقابل پیامبر (ص) آمد و گفت: ای عموزاده من بر اثر خویشی که میان من و تو برقرار است و عظمت و عزتی که در میان قوم خود داری و امانت و حسن خلقت که شهره همه اهل مکه است، مایلیم که با تو ازدواج کنم^۳ ازدواج پیامبر اکرم (ص) و حضرت خدیجه (س) شباهتی به ازدواج های شناخته شده نداشت، زیرا در نوع خود بی نظیر و ویژگی های خاصی داشت. ازدواج پیامبر اکرم (ص) و حضرت خدیجه (س) از سفر کاری پیامبر و همراه شدن با حضرت خدیجه آغاز شد.

^۱ (گهر، مبانی جامعه شناسی، ص. ۶۹-۷۰)

(اشوب، مناقب، ص. ۴۱)^{۲ ۳}

(محلّاتی، درس هایی از تاریخ تحلیلی اسلام، ص. ۱۹-۲۴). ۲.

با اینکه اختلاف طبقاتی بسیاری میان سطح زندگی پیامبر و ثروتمندترین بانوی عرب بود، اما خدیجه (س) خوب می دانست که آینده درخشان و بسیار امیدبخشی در انتظار پیامبر است. خدیجه خود مستقیماً از پیامبر خواستگاری نکرد بلکه بعضی از اقوام را واسطه قرار داد تا ابراز تمایل خود را به پیامبر برساند و این در زمانی بود که پیامبر تصمیم به ازدواج گرفته بودند، علت این هم که پیامبر برای تجارت سراغ خدیجه رفتند همین بود که برای فراهم کردن مقدمات ازدواج مقداری پول تهیه کنند. پیامبر بعد از این که ابراز تمایل خدیجه را نسبت به خود متوجه شد با این ازدواج موافقت کرد و مراسم عقد و ازدواج با حضور جمعی از بزرگان قریش و عموهای عروس و داماد برگزار شد. خدیجه بعد از مراسم ازدواج به پیامبر می فرماید: بیتی بیتک و انا جاریتک «خانه من خانه توست و من نیز کنیز توام»^۱ «در برخی روایات آمده است که مراسم خواستگاری با حضور عموی پیامبر اسلام، ابوطالب و ورقه بن نوفل پسر عموی حضرت خدیجه (س)، که مردی دانشمند و گریزان از پرستش بت ها بود، انجام شد»^۲

۱-۲ اسلام آوردن حضرت خدیجه (س)

نقل است از محمد بن اسحاق که گوید:

چون حضرت محمد دعوت آغاز کرد و قوم به اسلام خواند، قوم همه منکر وی شدند و به دشمنی وی بیرون آمدند و مخالفت وی نمودند و پیوسته او را می رنجانیدند و سخن های نافرجام همی گفتند و حضرت محمد - همیشه از ایشان رنجور دل و رنجیده خاطر بود، تا خدیجه به اسلام درآمد. بسیار آرامش خاطر در محمد از اسلام وی حاصل شد؛ از بهر آنکه هرگاه که سید - علیه السلام - از خانه به در آمدی و قوم را دعوت کردی و ایشان را به راه حق خواندی، ایشان او را سفاهت کردند؛ چون باز خانه رفتی، خدیجه - رضی الله عنها - دل وی باز دست آوردی و تسکین حال وی بنمودی و گفتی: یا رسول الله، چندین خود را مرنجان از بهر بد زبانی کردن قومی که لابد باشد که هر کس که وی این دعوت کند که تو کنی، بر وی حسد می برند و هر چه گوید او را به دروغ باز دهند و در بند مخالفت و رنجانیدن وی شوند. اما تو دل خوش دار، که حق تعالی نصرت دین تو بدهد و دشمنان تو را مقهور گرداند و قوم تو را مسخر حکم تو کند؛ و از این جنس همی گفت و دل جویی از محمد می کرد، تا دل وی خوش شدی و رنج ها از خاطر وی برخاستی و مخالفت قوم بر وی آسان گشتی و وثوق وی به جانب حق - تعالی - زیادت شدی و رنج ها از خاطر وی برخاستی»^۳

۳- جایگاه اجتماعی حضرت خدیجه قبل از ازدواج با پیامبر

(بحار الانوار ج ۲۶) ^۱

(سبحانی، فروغ ابدیت) ^۲

(هشام & همدانی، سیرت رسول الله) ^۳

خاندان حضرت خدیجه، دارای عظمت و انسانیت بودند و آن وحشیگری و غارتگری که در برخی طوائف بود در میان آنها نبود. هم پدرش و هم مادرش هر دو انسان بزرگوار بودند و هیچ بعید نیست که پدر او در اختیار دخترش ثروت زیادی قرار داده بود و این دختر چون از هوش اقتصادی فوق العاده ای برخوردار بود توانست آن ثروت را به کار بگیرد و منافع فراوانی به دست آورد.

در منابع تاریخی مانند سیره ابن هشام و تاریخ طبری و غیر اینها آمده است که حضرت خدیجه تاجر بوده و از تجارت ثروت فراوانی به دست آورد. در همین منابع آمده است که قریش همه شان تاجر بودند و حتی زنان قریش هم به تجارت می پرداختند. شغل مردم مکه تجارت بود و زنان در این شغل با مردان مشارکت داشتند و حضرت خدیجه از همه مردم مکه ثروتمندتر بود. بنابراین فکر نکنیم که حضرت خدیجه آن همه ثروت را از ارث به دست آورده بود بلکه آنهمه ثروت را با تلاش و تجارت به دست آورده بود و این یکی از حوادث شگفت انگیز است چون فردا باید با این مال و ثروت جان مسلمانان حفظ شود و در اثر محاصره اقتصادی دشمن از گرسنگی تلف نشوند و با همین ثروت بود که گرفتاری های مالی بسیاری از مسلمانان و غیرمسلمانان حل شد. در همه منابع و مأخذ آمده است که حضرت خدیجه همه ثروتش را در اختیار حضرت محمد(ص) قرار داد و پیامبر هم از آن ثروت ها در جهت خدمت به اسلام و مسلمین استفاده کرد.

۳-۱- القاب حضرت خدیجه

لقب هایی که برای افراد انتخاب می شود، بیان کننده جنبه ای از شخصیت یا فضیلتی از فضایل او هستند. برای حضرت خدیجه(س) چندین لقب بیان شده است:

در دوران جاهلیت، فساد و بی بندوباری بسیار رواج داشت و ارزش هایی چون اخلاق و پاک دامن در جامعه رنگ باخته بود. بسیاری از زنان نیز به انواع انحراف های رایج آن زمان آلوده بودند. در چنین شرایطی، حضرت خدیجه(س) به سبب رعایت فضیلت های اخلاقی و پاک و پاک دامن، با لقب طاهره (پاک سرشت و پاک منش) شناخته می شد. ایشان را عقیف ترین بانوی عرب در آن روزگار دانسته اند. -بانو بانوان

چون حضرت خدیجه(س) همیشه به ارزش های متعالی اخلاقی و انسانی پای بند بود، از سوی همگان احترام می شد و مردم از ایشان با لقب سرور زنان یاد می کردند. امیرمؤمنان علی(ع) در چکامه ای که در سوگ آن حضرت سروده است، از ایشان با لقب «سیده النِّسوان؛ بانوی بانوان» یاد می کند. همچنین هم امام صادق(ع) از این بانوی بزرگ با لقب «سیده قریش» نام برده است.^۱ رسول اکرم(ص)، حضرت خدیجه(س) را که در کمال و ارزش های والای انسانی کم نظیر بود، با لقب «کبرا» می خواند.^۲ در فرازی از زیارت نامه پیامبر اکرم(ص) نیز به هنگام درود «بر زوجات طاهرات» از حضرت خدیجه با لقب «الصدیقه» یاد شده است. خود رسول خدا(ص) همواره از حضرت خدیجه(س) به عنوان بهترین و برترین

(جمل، ام المؤمنین خدیجه بنت خویلد، ص. ۵۹).^۱

(الحمیری، قرب الاسناد، ص. ۳۲۵).^۲

(اشتهاردی، حضرت خدیجه اسطوره ایثار و مقاومت).^۳

همسرانشان یاد می کرد. بر همین اساس، از ایشان با لقب «ام المؤمنین» یاد می شود. افزون بر این، از این بانوی بزرگوار اسلام با لقب هایی چون: مرضیه، راضیه، زکیه، ام الیتامی و ام الزهرا (س) یاد شده است.^۱

۳-۲- رفع فقر از جامعه

خدمت به مردم از کاربردی ترین شیوه های تربیتی برای جذب دلهاست؛ چرا که انسان به طور فطری خود را دلبسته و فریفته کسی میداند که به او نیکی کند و یا گره هایی را از مشکلات زندگی اش باز میکند. یکی از وظایف اخلاقی تربیتی هر انسانی در جامعه این است که در برآورده ساختن نیازهای هموعان خود تلاش نماید. رفع نیاز از یک مسلمان و برآورده ساختن حاجت او، نه تنها اجر و پاداشی بالاتر و برتر از بیست حج دارد) بلکه از محبوبترین کارها نزد خدا به حساب می آید) ^۲ احیا و اعطاء حقوق نیازمندان جامعه، مستلزم نیازها و منابع مالی و ساز و کاری برای آنهاست. حضرت خدیجه با پویایی فکر و اندیشه خود به تجارت می پرداخت و از این راه، بر مال حلال خویش می افزود، بر اقتصاد جامعه، نظارت می کرد، گروهی را به خاطر همراهی با کاروان خویش اداره می کرد، نیازهای متنوع مردم به کال و وسایل زندگی را برطرف می ساخت و بهتر و مطلوب تر از همه به ندای آزادنشی و آزادیخواهی و ستم ستیزی خویش با روزگارش پاسخ میداد. وی در مسائل اجتماعی و اقتصادی مکه شخصیتی تأثیرگذار و نقش آفرین بود.^۳

۳-۳- علم و دانش

اگر گفته شود دین اسلام دین دانش و آموزش برای زندگی سعادت‌مندان دنیوی و اخروی بشر است، سخنی ناحق گفته نشده است. علم و دانش در اسلام به قدری است که اولین کلمه‌ای که جبرئیل به پیامبر اکرم (ص) گفت، این بود «اقرا» (۴: «خداوند تعالی گفت: «شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلِكُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ الْإِلَهَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ» سوره آل عمران/ ۱۸). اول ابتدا کرد به خود و مالیکه را دوم گردانید و اهل علوم را سوم. حضرت خدیجه گفت و شنودهایی با مسیحیان و اهل کتاب داشت. در این راستا دریافته بود که پیامبری در مکه ظهور می‌کند و خورشید وجودش عالم تاب خواهد شد، از این رو جزو منتظران چنان ظهوری بود تا در پرتو آن، نابسامانی‌های اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی جامعه سامان یابد و مردم از آلودگیهای جاهلیت نجات یابند.

۴- جایگاه اجتماعی خدیجه و ازدواج با پیامبر

خدیجه (س) قبل از این که با رسول خدا (ص) ازدواج کند، از ثروتمندترین زنان جزیره العرب بود. بخش مهم ثروت او، از طریق تجارت به دست آمده بود به نظر می‌رسد، دست کم بخشی از ثروت حضرت خدیجه (س)

(مجلسی، بحار الانوار ج ۱۶) ^۱

(عاملی، وسائل الشیعه، ص. ۳۶۳-۳۶۵) ^۲

(یعقوبی، تاریخ یعقوبی، ص. ۱۰) ^۳

(سهروردی، عوارف المعارف) ^۴

از طریق پدرش به وی به ارث رسیده باشد حضرت خدیجه(س) اموالش را به مضاربه به مردان امینی می‌سپرد تا به سفرهای تجارتي بروند و بعد از بازگشت، سود حاصله را برابر قانون مضاربه تقسیم کنند^۱ بر این اساس شرایط سیاسی و اجتماعی حاکم بر جامعه عصر جاهلی، اسلام حضرت خدیجه می‌توانست، توان تبلیغی رسول خدا(ص) را بالا برده و راهکاری مناسب برای برون‌رفت از مشکلاتی باشد که اسلام نیاوردن برخی

نزدیکان پیامبر(ص) برای آن حضرت بوجود آورد. کیفیت حضور خدیجه در نماز همراه رسول خدا(ص) علاوه بر آن که مایه خوشحالی و آرامش خاطر پیامبر بود، زمینه توسعه و ترویج فرهنگ اسلام در بین خوشحالی و

آرامش خاطر پیامبر(ص) بود، زمینه توسعه و ترویج فرهنگ اسلام در بین زنان را نیز فراهم ساخت.^۲
۴-۱- پیشگامی در نماز

عوامل گوناگونی لازم است تا انسان بتواند اهداف متعالی انسانی خویش را طی کند و به کمال برسد. در این میان، وجود الگوی مناسب می‌تواند یکی از عوامل مؤثر در رسیدن انسان به اهداف متعالیاش باشد. بنابراین جامعه بشری فارغ از جنسیت زن و مرد، در پی ارائه الگوی کامل و جامع است که افراد بتوانند براساس آن اعمال و رفتار خود را در راستای نیل به سعادت تنظیم کنند. ابن اثیر در اسدالغاب داستانی از عقیف کندی نقل می‌کند که نشانگر پیشتازی حضرت خدیجه در نماز است. عقیف کندی می‌گوید: در زمان جاهلیت وارد مکه شدم و میزبانم عباس بن عبدالمطلب بود، ناگاه دیدم که مردی آمد و در برابر کعبه ایستاد، سپس پسری را دیدم که در طرف راست او قرار گرفت، و پس از آن زنی را دیدم که پشت سر آنها ایستاد و این دو نفر به پیروی از آن مرد رکوع و سجود می‌کردند. جریان را از عباس پرسیدم. او گفت: آن مرد محمد بن عبدالله است و آن پسر برادرزاده‌اش او و زنی که پشت سر آنهاست، خدیجه همسر محمد است.^۳

۴-۲- جایگاه اجتماعی حضرت خدیجه در هنگام به دنیا آوردن حضرت زهرا (سلام الله علیها)

هنگامی که «خدیجه» که زنی با شخصیت و معروف به بزرگی بود، با پیامبر اسلام(صلی الله علیه وآله) ازدواج کرد، زنان مکه از او قطع رابطه کردند، و گفتند: او با جوان تهیدست و یتیمی ازدواج کرده و شخصیت خود را پایین آورده است! این وضع همچنان ادامه یافت تا این که خدیجه باردار شد و جنینش کسی جز فاطمه زهرا نبود. به هنگام وضع حمل به سراغ زنان قریش فرستاد و از آنها خواست که در این ساعات حساس و پر درد و رنج به یاری او بیایند و تنهانش نگذارند، اما با این پاسخ سرد و دردآلود رو به رو شد که: تو سخن ما را گوش نکردی، با یتیم ابوطالب که مالی نداشت ازدواج نمودی، ما نیز به کمک تو نخواهیم شتافت! خدیجه با ایمان، از این پیام زشت و بی معنا سخت غمگین شد، اما در اعماق دلش نور

(کثیر، البدایه و النهایه، ص. ۲۹۴)^۱

(بخاری، صحیح بخاری، ص. ۷۴)^۲

(اثیر، اسد الغابه فی معرفه الصحابه)^۳

امیدی درخشید که خدایش او را در این حال تنها نخواهد گذاشت. لحظات سخت و بحرانی وضع حمل آغاز شد، او در محیط خانه تنها بود، و زنی که او را کمک کند وجود نداشت، قلب او فشرده تر می شد، و امواج خروشان بی مهری های مردم روح پاکش را آزار می داد. ناگهان برقی در افق روحش درخشید، چشم بگشود و چهار زن را نزد خود دید، سخت نگران شد، یکی از آن چهار زن صدا زد: نترس و غمگین مباش! پروردگار مهربانت ما را به یاری تو فرستاده است، ما خواهران توایم، من ساره ام؛ و این آسیه همسر فرعون است که از دوستان تو در بهشت خواهد بود؛ آن دیگر مریم دختر عمران؛ و این چهارمی را که می بینی دختر موسی بن عمران، کلثوم است. ما آمده ایم که در این ساعت یار و یاور تو باشیم. لحظات سخت و بحرانی وضع حمل آغاز شد، او در محیط خانه تنها بود، و زنی که او را کمک کند وجود نداشت، قلب او فشرده تر می شد، و امواج خروشان بی مهری های مردم روح پاکش را آزار می داد. ناگهان برقی در افق روحش درخشید، چشم بگشود و چهار زن را نزد خود دید، سخت نگران شد، یکی از آن چهار زن صدا زد: نترس و غمگین مباش! پروردگار مهربانت ما را به یاری تو فرستاده است، ما خواهران توایم، من ساره ام؛ و این آسیه همسر فرعون است که از دوستان تو در بهشت خواهد بود؛ آن دیگر مریم دختر عمران؛ و این چهارمی را که می بینی دختر موسی بن عمران، کلثوم است. ما آمده ایم که در این ساعت یار و یاور تو باشی^۱

۴-۳- ایجاد روحیه همدردی و مهربانی در بین افراد جامعه

. سیره عملی و رفتار و معاشرتهای فردی و اجتماعی حضرت خدیجه مملو از مهر و رحمت و عطوفت است. هنگامی که پیامبر پانزده سال قبل از بعثت با خدیجه ازدواج کرد و حلیمه سعدیه، مادر رضاعی پیامبر روزی به مکه آمد و از قحطی و خشکسالی آن سال شکایت کرد. پیامبر این موضوع را با خدیجه در میان گذاشت و خدیجه چهل شتر و گوسفند به حلیمه بخشید. او با شادمانی به سوی خاندانش بازگشت. پس از طلوع اسلام حلیمه به همراه شوهر به مکه آمد و مسلمان شد^۲

نتیجه گیری

حضرت خدیجه (س) به عنوان اولین همسر پیامبر اسلام (ص) و یکی از تأثیرگذارترین شخصیت های تاریخ اسلام، نمایانگر قدرت و تأثیر زنان در جوامع مردسالار است. زندگی و شخصیت ایشان نه تنها به عنوان یک الگو برای زنان مسلمان، بلکه به عنوان نمادی از همدلی، حمایت و فداکاری در مسیر حق و حقیقت شناخته می شود.

قبل از ازدواج با پیامبر (ص)، حضرت خدیجه (س) از جایگاه اجتماعی و اقتصادی بالایی برخوردار بود و با هوش اقتصادی خود توانست ثروت زیادی به دست آورد. این ثروت نه تنها به خود او، بلکه به گسترش دین اسلام و حمایت از پیامبر (ص) در سخت ترین شرایط کمک کرد. او با فداکاری و ایثار، در

(شیرازی، بینام،^۱)
(مجلسی، بحار الانوار، ص ۱۶۴)^۲

زمان‌هایی که جامعه به شدت تحت تأثیر فرهنگ جاهلی قرار داشت، به عنوان یک حامی و مشاور، آرامش خاطر و قوت قلبی برای پیامبر (ص) فراهم کرد.

ازدواج ایشان با پیامبر (ص) نه تنها یک پیوند شخصی، بلکه یک اتحاد استراتژیک در راستای گسترش اسلام و ترویج ارزش‌های انسانی بود. حضرت خدیجه (س) با پیشگامی در پذیرش اسلام و حمایت از پیامبر (ص)، به عنوان اولین زن مسلمان، الگوی مناسبی برای زنان در تاریخ اسلام به شمار می‌آید.

در نهایت، شخصیت و جایگاه اجتماعی حضرت خدیجه (س) به ما یادآوری می‌کند که زنان می‌توانند با حفظ ارزش‌های اخلاقی و انسانی، در ساختن جوامع بهتر و پیشبرد اهداف عالی انسانی نقش مؤثری ایفا کنند. این درس مهم نه تنها برای زنان، بلکه برای تمام انسان‌هاست که در راستای تحقق عدالت و برابری تلاش کنند و از الگوهای بزرگی چون حضرت خدیجه (س) الهام بگیرند.

• منابع

۱. قرآن الکریم : سوره آل عمران ۱۸
۲. ابن اثیر ، علی بن محمد ، اسد الغابه فی معرفه الصحابه ، ج ۴ ، بیروت : در احیاء
۳. ابن شهر آشوب ، مشیر الدین ابی عبدالله (بی تا) مناقب آل ابی طالب ، نجف : المكتبة الحیدریه
۴. اشتهاوردی ، محمد مهدی ، حضرت خدیجه اسطوره ایثار و مقاومت ، تهران ، انتشارات نبوی ، ۱۳۹۱
۵. بخاری ، محمد بن اسماعیل ، صحیح بخاری ، ج ۷، بیروت : لبنان ، ۱۴۰۱ ق
۶. جمل ، ام المومنین خدیجه بنت خویلد (بی جا ، بی نا ، بیتا)
۷. حر عاملی ، محمد بن حسن ، وسائل الشیعه ج ۱۵ و ۱۶ ، تحقیق آل البیت ، چاپ چهارم ، قم : نشر موسسه آل البیت
۸. حمیری ، ابو العباس (۱۴۱۳) قرب الاسناد ، قم : نشر آل البیت الاحیاء التراث
۹. خانی پور ، مازرلو ، جایگاه اجتماعی ، دانشگاه خوارزمی ، ۱۳۹۸-۱۹۸۷
۱۰. سبحانی ، جواد ، فروغ ابدیت ، قم : بوستان کتاب قم ۱۳۹۸
۱۱. سهروردی ، شیخ شهاب الدین (۱۳۷۴) ، عوارف المعارف ، ترجمه ابو منصور بن عبد المومن اصفهانی به اهتمام قاسم انصاری ، تهران : علمی و فرهنگی
۱۲. شیرازی ، (بی جا ، بی نا ، بیتا)
۱۳. کثیر ، اسماعیل بن عمر ، البدایه و النهایه ، بیروت : ۱۳۹۸
۱۴. کوزر ، لوییس ، ثلاثی ، محسن ، زندگی و اندیشه بزرگان جامعه شناسی ، تهران : علمی ۱۳۷۳

۱۵. گهر ، علی اکبر ، مبانی جامعه شناسی ، تهران : توتیا ۱۳۶۹
۱۶. مجلسی ، محمد باقر ، بحار الانوار ، بیروت : موسسه الوفاء ، (بیتا)
۱۷. محلاتی ، سید هادی ، درس هایی از تاریخ تحلیل اسلام ، وزارت فرهنگ و ارشاد ۱۳۸۴
۱۸. هشام ، علی اکبر ، همدانی ، رضا ، سیرت رسول الله ، خوارزمی ۱۳۷۸
۱۹. یعقوبی ، احمد بن ابو یعقوب ، تاریخ یعقوبی ، ج ۲ ، بیروت : دار صادر ، (بیتا)